

5. Η αποσαφήνιση της αλήθειας για τις εικόνες

Η σημασία των εικόνων στα πρώτα χριστιανικά χρόνια

Ο μεγάλος Πατέρας της Εκκλησίας μας Ιωάννης ο Χρυσόστομος είχε αναφέρει τα εξής για τους αγώνες της Εκκλησίας: «Η Εκκλησία μας μπορεί να αντιμετωπίζει δυσκολίες, να αγωνίζεται ενάντια σε κάθε είδους εχθρό, αλλά ποτέ δεν είναι δυνατόν να νικηθεί και να καταστραφεί». Το ίδιο ισχύει και για κάθε πιστό. Για τον χριστιανό δεν υπάρχουν αζεπέραστα εμπόδια στον δρόμο που οδηγεί στη σωτηρία, αλλά μόνο σκαλοπάτια που τον ανεβάζουν και τον οδηγούν πιο κοντά στον Θεό.

Όταν τον 8ο αιώνα μ.Χ. ξέσπασε στο Βυζάντιο μια πολύ μεγάλη διαμάχη μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας σχετικά με την προσκύνηση των εικόνων, πολλοί φοβήθηκαν ότι η Εκκλησία δε θα άντεχε αυτή την καταιγίδα. Τα λόγια όμως του ιερού Χρυσοστόμου επιβεβαιώθηκαν με τον καλύτερο τρόπο για ακόμη μία φορά.

Η ιερή κληρονομιά των εικόνων έχει τις ρίζες της στους πρώτους αιώνες, όταν οι χριστιανοί ζωγράφιζαν στα τοιχώματα των κατακομβών έναν σταυρό, ένα ψάρι, ένα κλήμα, άλλα σύμβολα ή άλλες παραστάσεις, για να αποτυπώσουν την πίστη τους στον αληθινό Θεό. Στη συνέχεια, όταν η Εκκλησία βγήκε από τη σκληρή περίοδο των διωγμών, οι χριστιανοί αγάπησαν βαθιά και τίμησαν τις εικόνες. Εικονογράφησαν τους τοίχους των Ναών με τις εικόνες του Χριστού, της Παναγίας και των Αγίων. Αλλά και στα σπίτια τους είχαν πάντα ένα μικρό εικονοστάσι και η προσευχή μπροστά στην εικόνα ήταν γι' αυτούς μια ζωντανή συνομιλία με ένα αγαπημένο ιερό πρόσωπο. Στις χαρές και στις λύπες τους οι εικόνες τούς στήριζαν και μετάγγιζαν γαλήνη στην ψυχή τους.

Η αίρεση της εικονομαχίας στο Βυζάντιο

Ήρθε όμως μια εποχή, που μια μερίδα χριστιανών υποστήριξε πως δεν μπορούμε να εικονίζουμε το πρόσωπο του Χριστού, επειδή ο Θεός είναι πνεύμα και το πνεύμα δεν εικονίζεται. Αυτοί ήταν οι Εικονομάχοι. Η πλειονότητα όμως των χριστιανών παρέμενε πιστή στην παράδοση και τη διδασκαλία της Εκκλησίας. Όπως υποστήριζαν οι φίλοι των εικόνων, ο Υιός του Θεού έγινε άνθρωπος και έζησε ανάμεσα σε ανθρώπους. Επομένως, μπορεί να εικονίζεται. Τόνιζαν επίσης την παιδαγωγική και διδακτική αξία των εικόνων, χαρακτηρίζοντάς τις ως «βιβλία των αγραμμάτων».



Η 2' Οικουμενική Σύνοδος, Θεοφάνης Στρελίτζας. Μονή Σταυρονικήτα, 16ος αι. μ.Χ., Άγιον Όρος.

Α΄ περίοδος της διαμάχης

Η πρώτη περίοδος της διαμάχης για τις εικόνες κράτησε εξήντα περίπου χρόνια και στη διάρκειά της πολλοί πιστοί διώχθηκαν, εξορίστηκαν, βασανίστηκαν ή έχασαν ακόμα και τη ζωή τους στην προσπάθειά τους να υπερασπιστούν τις εικόνες και την Ορθοδοξία. Εκείνη την περίοδο, αμέτρητες φορητές εικόνες, τοιχογραφίες και ψηφιδωτά καταστράφηκαν. Πέρα όμως από την πολιτιστική καταστροφή, απειλούνταν η ενότητα της Εκκλησίας και η ίδια η αλήθεια της πίστης. Η Εκκλησία, για να αντιμετωπίσει το σοβαρό αυτό ζήτημα σύμφωνα με την παράδοση και τη διδασκαλία της, συγκάλεσε το 787 μ.Χ. στη Νίκαια την Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο.

Η Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδος

Οι Πατέρες που συμμετείχαν στη Σύνοδο καταδίκασαν την Εικονομαχία και υπενθύμισαν σε όλους τους χριστιανούς πως, όταν προσκυνούμε μια εικόνα, τιμούμε το εικονιζόμενο πρόσωπο και όχι το υλικό με το οποίο είναι ζωγραφισμένη. Όπως διακήρυξαν, το πρόσωπο του Χριστού μπορούμε να το εικονίζουμε, αφού ήταν τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος. Σύμφωνα επίσης με τις αποφάσεις της Συνόδου, οι εικόνες είναι ισοτίμες με «το Ευαγγέλιο, τον τύπο του Σταυρού και τα άγια Λείψανα των μαρτύρων».

Β΄ περίοδος της διαμάχης

Παρόλο, όμως, που η Εκκλησία είχε εκφράσει ξεκάθαρα το ορθόδοξο δόγμα, μια δεύτερη περίοδος Εικονομαχίας περίμενε τους χριστιανούς, η οποία διήρκεσε άλλα τριάντα χρόνια.

Η λύση του ζητήματος και ο θρίαμβος της Ορθοδοξίας

Οι φλόγες της διαμάχης αυτής έσβησαν, τελικά, το 843 μ.Χ. Τότε, την πρώτη Κυριακή της Μεγάλης Σαρακοστής, γιορτάστηκε επίσημα η οριστική αναστήλωση των εικόνων. Από τότε, η Κυριακή αυτή ονομάζεται Κυριακή της Ορθοδοξίας και εορτάζεται η νίκη και ο θρίαμβος της Ορθοδοξίας εναντίον όλων των αιρέσεων που την απειλούσαν, με αποκορύφωμα την Εικονομαχία. Μέχρι και σήμερα, η Κυριακή της Ορθοδοξίας γιορτάζεται με ιδιαίτερη λαμπρότητα.

Η τιμή της εικόνας αναφέρεται στο πρωτότυπο.

Μέγας Βασίλειος, Περί του Αγίου Πνεύματος

Η βυζαντινή ζωγραφική έχει καθολική και ανθρώπινη σημασία. Γι' αυτό, αντί να παλιώσει με τον καιρό και να χάσει τη σημασία της, τουναντίον, ολοένα και γίνεται πιο νέα και πιο νέα. Η βυζαντινή τέχνη είναι αιώνια, όπως το Ευαγγέλιο, απ' όπου επήγασε.

Φώτης Κόντογλου, Η πονεμένη Ρωμοσύνη, εκδ. Αστήρ, Αθήνα 1989, σ. 115.

Δραστηριότητες

Ερωτήσεις – Ασκήσεις

1. Να χαρακτηρίσετε με την ένδειξη Σωστό (Σ) ή Λάθος (Λ) τις προτάσεις που ακολουθούν:

- α) Η αίρεση των Εικονομάχων αποδοκιμάστηκε από τη Ζ΄ Οικουμενική Σύνοδο.
- β) Η προσκύνηση των εικόνων συνδέεται με την αυθεντική παράδοση της Εκκλησίας
- γ) Το πρόσωπο του Χριστού δεν επιτρέπεται να το εικονίζουμε
- δ) Το 843 μ.Χ. ξεκίνησε η Γ΄ περίοδος της Εικονομαχίας
- ε) Η Εκκλησία πλήρωσε βαρύ τίμημα κατά την περίοδο της Εικονομαχίας, αλλά βγήκε νικήτρια για μια ακόμη φορά

2. «Δεν υπάρχουν αξεπέραστα εμπόδια στον δρόμο που οδηγεί στη σωτηρία, αλλά μόνο σκαλοπάτια που ανεβάζουν τον άνθρωπο και τον οδηγούν πιο κοντά στον Θεό». Συζητήστε την παραπάνω φράση του μαθήματος στην τάξη. Μπορείτε να βρείτε παραδείγματα από την καθημερινή σας ζωή, όπου μία δοκιμασία σας έκανε δυνατότερους;



Η αναστήλωση των εικόνων. Φορητή εικόνα, μέσα 16ου αι.μ.Χ., Μουσείο Μπενάκη, Αθήνα.